AL. PROCOPOVICI

LUPTELE NAȚIONALE
DIN CELĂLALT VEAC: BUCOVINA CARE A FOST ȘI CARE VA SĂ FIE

EXTRAS DIN „TRANSILVANIA", ANUL 73, Nr. 12

Sibiu / Tipografia „DACIA TRAIANĂ" S. A., Inscris in Reg. Com. Fi. 3/65/931 / 1942

AL. PROCOPOVICI

LUPTELE NAȚIONALE

DIN CELĂLALT VEAC: BUCOVINA CARE A FOST ȘI CARE VA SĂ FIE

EXTRAS DIN „TRANSILVANIA", ANUL 73, Nr. 12

Sibiu / Tipografia „DACIA TRAIANĂ" S. A., Inscris in Reg. Com. Fi. 3/65/931 / 1942

LUPTELE NAŢIONALE DIN CELĂLALT VEAC: BUCOVINA CARE A FOST ŞI CARE VA SĂ FIE

Am publicat în *Transilvania* Nr. 5—6 din anul trecut un studiu despre Bucovina, analizându-i caracterul etnic şi naţional în lumina faptelor istorice, în lumina datelor statistice şi a aspectelor ei sociale şi culturale. Bucovina a fost de-a-lungul veacurilor şi a rămas o ţară românească, prin tot trecutul ei, dar mai ales prin valoarea şi superioritatea populaţiunii ei băştinaşe faţă de toate acele frânturi de neamuri care au fost aşezate alăturea de ea în timpul stăpânirii austriace şi mai dinadins în deceniile când raţiuni de stat habsburgic au făcut din Ţara Fagilor, subt raport politic şi administrativ, parte integrantă a Galiţiei Polonilor, în parte mare ucrainene şi înţesate de Evrei.

O ţară nu este numai o bucată din scoarţa pământului, cuprinsă cu bogăţiile ei naturale între anumite hotare geografice, ea este înainte de toate suflet omenesc. Sufletul acesta, creator de tradiţie, creator de ordine socială şi creator de opere de cultură şi de civilizaţie, este cel mai ales şi cel mai preţios dintre toate rodurile pământului. Subt acest raport Bucovina poartă în întregimea ei, în toată extensiunea ei cronologică şi spaţială pecetea duhului românesc. Nu desmint realitatea aceasta nici statisticile de tot felul, n'au putut-o desfiinţa nici colonizările repetate de elemente eterogene, n'au putut-o îneca nici vacarmul, cu răsunet continental câteodată, al acaparatorilor gălăgioşi, care işi închipuiau că trebue să fie numai pe cât se poate de îndrăzneţi, pentru ca Bucovina să devie pământ din altă ţară decât a României. Când însă zorile altor vremuri s'au ivit, autoritatea austriacă fiinţând încă dela hotarul Nistrului de miază-noapte până în spre hotarul Bârgaielor ardeleneşti şi al Păltinişului moldovenesc la miază-zi, fără însă ca să mai poată ţinea în silnică ascultare un popor întreg, Bucovina toată s'a găsit dintr'odată şi spontan, în Constituanta ei din 27 Octomvrie 1918,

înlăuntrul României întregite, iar crainicii ei duceau vestea mântuirei deopotrivă Regelui şi guvernului la Iaşi, ca şi consiliilor şi comitetelor noastre naţionale din Transilvania şi fraţilor din Basarabia.

La 27 Octomvrie 1918 tratatele de pace n'au fost încheiate încă, nici una dintre marile puteri care le-au semnat apoi nu-şi avea emisarii în Bucovina păzită încă de împărătescul ei guvernator, contele Etzdorf, şi nici guvernul nostru din Iaşi şi nici armata noastră nu avusese încă prilejul să intervină în afacerile ei. Armata română, chemată de Consiliul Naţional ales de Constituantă, şi-a făcut intrarea la Cernăuţi numai în 11 Noemvrie 1918.[1])

Infăţişată statistic, într'un mozaic de cifre în care se aşează grupuri etnice mai mărunte şi minuscule alături de altele mai mari, Bucovina apare mult mai împestriţată decât dacă faci o călătorie prin ea, dintr'un capăt în celalalt. In perspectiva statisticilor, văzută numai în funcţie de valoarea aritmetică a cifrelor — şi numai într'o concepţie arhimaterialistă vieaţa socială poate fi doar o problemă de calcul matematic — Bucovina poate să pară alta decât în trăirile proprii ale omului umblat la faţa locului.

Nu voiu înşira aici din nou lucruri pe care le-am mai spus în studiul meu din „Transilvania". Alături de Români se găseşte în Bucovina o numeroasă populaţiune ucraineană şi huţănească, până mai ieri Germanii repatriaţi acum trăiau într'un şir de sate şi pe la oraşe, pretutindeni hălăduia Evreul, aşezări slovace sau de Poloni, Unguri, Lipoveni şi Armeni şi-au găsit loc acolo. Se părea că Bucovina se transformă într'un fel de bâlciu al tuturor naţiilor de sub coroana împăraţilor dela Viena. Austriacii o şi numeau câteodată cu oarecare satisfacţie şi mândrie o „Austrie în miniatură".

Austria în miniatură, a fost un vis urît al altor vremuri, menit să sfâşie haina românească a Bucovinei, să arunce zăbranicul uitării peste tot ce-i amintea trecutul moldovenesc şi să sfarme puterea lespezilor de pe mormintele voievodale dela Rădăuţi, ale Bogdăneştilor maramureşeni întemeietori ai Moldovei, de pe mormintele dela Putna, Suceviţa şi cele ale altor întemeietori şi adăugători de cultură moldovenească şi de lăcaşuri sfinte: Moldoviţa, Solca, Dragomirna, Arbore, Suceava... Aceşti ctitori mari au făcut doară din Bucovina cel mai bogat colţ de ţară în opere de veche creaţie românească, cu arhitectura şi pictura lor de sclipitoare concepţie artistică, cu belşugul lor de odoare preţioase în care stărue evlavia unui neam în revărsări de subtilă poezie, cu cărţile lor de o neîntrecută tehnică miniaturistă şi caligra-

[1]) V. broşura mea *Cincisprezece ani dela Unirea Bucovinei*, Cernăuţi 1933.

fică, cu vechile biblioteci în care s'au așezat alăturea de tipărituri și manuscrise moldovenești altele din Ardeal și Țara-Românească, cu școalele de temeinică învățătură ca ceea a lui Vartolomei Măzăreanul, pe care Austria a găsit-o la Putna în plină activitate încă, cu toate acele mărturii de bucurie și de dor de vieață, de avânt al gândului, de cumințenie, de hărnicie și de vitejie și de vreri de biruință. Bucovina aceasta cuprinde comori care au stârnit curiozitatea și admirațiune în toate țările civilizate ale lumii.

Infăptuiri de altădată, pe când Bucovina și Bucovinenii erau încă pe locurile de obârșie ale Moldovei temeinică așezare moldovenească la miază-noapte-răsărit, iar nu o anexă austriacă încolțită și hărțuită de toți pe câți i-a vânturat stăpânirea nouă prin meleagurile ei! Dar Bucovina de după 1775? Un titlu de glorie al acestei Bucovine românești rămâne că în toate clipele hotăritoare pentru soarta neamului nostru ea a înțeles, ca în Octomvrie 1918, să fie nu o „Austrie", ci o „Românie mare în miniatură".

Când în toiul conflictelor dintre Ruși și Turci și a proiectelor de desmembrare a Poloniei se prevedea că multe dintre hotarele politice din răsăritul Europei se vor schimba, se pare că răpirea Bucovinei a fost o idee, pusă apoi în circulație la Viena, care a răsărit în 1761 mai întâi la Sibiu în mintea lui Adolf Buccow, faimosul general-comandant trimis în Transilvania să înăbușe răscoala ortodoxă a popii Sofronie din Cioara. Când răpirea aceasta a fost aproape dusă până la sfârșit, împărăteasa Maria Theresia însăși făcea mărturisirea următoare, într'o scrisoare din 4 Februarie 1775: „In afacerile care privesc Moldova, nu avem nici un pic de dreptate... Mărturisesc că nu știu cum vom ieși de aici; cu greu în mod onorabil, iar lucrul acesta îmi pricinuește dureri nespuse" („Die moldauischen Angelegenheiten..., in denen wir vollständig in Unrecht sind... Ich gestehe, ich weiss nicht, wie wir uns noch herausziehen werden; schwerlich ehrenvoll und das schmerzt mich ganz unaussprechlich").[1])

De unde ar fi putut să vină biruitoare resurecțiunea națională împotriva acestei împărătești imoralități și a sistemului oficial de înstrăinare care a urmat după ea? Societatea românească nu se reculesese încă de loviturile grele pe care le primise în cele 2—3 decenii din preajma lui 1700 și care ne-au prefăcut secolul XVIII în „veac de iluzii pierdute, de orgoliu jignit, de umiliri haine și de avânturi frânte", cum

---

[1]) Citez după N. Iorga: *Histoire des Roumains de Bucovine à partir de l'annexion autrichienne (1775—1914)*, Iassy 1917, p. 38, lucrare de foarte bune informații cu privire la lucrurile de care ne ocupăm in expunerea noastră.

spuneam în altă parte.[1]) Principatele noastre se găseau încă în învălmăşeală fanariotă, şi Transilvania însăşi, care nu ajunsese încă nici până la acel Supplex libellus Valachorum din 1791, nu era mai puţin învălmăşită. Noi n'am avut nici o biruinţă naţională mare, fără de coordonarea eforturilor neamului întreg, de pretutindeni. Nici nu pot să-mi închipuiu o înălţare sau prăbuşire, fără ca să ne avem cu toţii partea de merit sau de vină. Vremurile mai bune erau în pregătire de abia. In Bucovina îndreptarea în spre ele se putea aştepta deocamdată doar dela boieri şi dela biserică.

Cei mai mulţi dintre boieri au părăsit Bucovina, unii păstrându-şi totuşi moşiile bucovinene şi lăsându-le în seama unor arândaşi. Alţii au rămas pe loc sau au revenit din Moldova la proprietăţile lor. Intre aceştia se distinge mai ales ramura bucovineană a Hurmuzăcheştilor. Cernauca lor a fost încă in 1821 un centru de întâlnire a refugiaţilor moldoveni, în frunte cu mitropolitul Veniamin Costache, care nu înţelegeau să ia parte la revoluţia lui Ipsilanti pentru izbânda cauzei greceşti, ci voiau să-şi servească neamul lor. Mulţi alţii s'au răsfirat prin Bucovina întreagă, mai ales la Suceava şi Cernăuţi. Românul bucovinean este foarte primitor. Îl găseşti întotdeauna cu braţele deschise, gata să îmbrăţişeze şi să primească la el un frate venit din altă parte.

Refugiaţii moldoveni s'au întrunit la începutul lui Octomvrie 1821 în mare sfat la Cernăuţi, în frunte cu Dumitrache şi Sandu Sturdza, Alecu Balş, Dumitrache Ghica, Petrachi Roset, Constantin Cantacuzino şi alţii.[2]) De atunci Bucovina a fost înfrigurată de un dor de libertate, nu numai pentru ea, ci pentru neamul întreg. Deşi înfrigurarea aceasta nu s'a putut traduce încă într'o acţiune hotărită şi de obştească conştiinţă, 1821 este anul de naştere a Bucovinei luptătoare pe planul intereselor generale şi mari ale neamului.

Şi biserica bucovineană se găsea atunci, precum vom vedea îndată, în preajma emancipării de subt o tutelă sfidătoare prin aroganţa şi imoralitatea ei.

Bucovina se împărţea din punct de vedere bisericesc în 1775 între două eparhii moldoveneşti. Partea de miazăzi era în grija unui delegat al Mitropolitului dela Iaşi, acest dichiu — δίκαιος — avându-şi reşedinţa la Suceava. Partea de miazănoapte aparţinea vechii episcopii dela Rădăuţi, care avea însă subt păstoria sa şi sate rămase în stăpânirea Moldovei. Situaţia aceasta n'a fost pe placul lui Enzenberg,

---

[1]) *Limpeziri*. Extras din vol. omagial I. Lupaş, Buc. 1941, p. 15.

[2]) I. Nistor, *Un capitol din vieaţa culturală a Românilor din Bucovina*, An. Ac. Rom., Bucureşti 1916, p. 40.

guvernatorul militar al Bucovinei, care ar fi dorit să facă tot binele provinciei sale, dar cu o singură condițiune: ca să se lepede de orice legătură cu Moldova. Episcopul Rădăuților Dosoftei Herescu a fost convins de Austriaci că mitropolitul Moldovei Gavril Callimachi a renunțat la toate drepturile sale ierarhice asupra Bucovinei și a fost numit episcop „exempt" al Bucovinei întregi, adică episcop cu desăvârșire neatârnat, ceea ce firește că era în afară de buna ordine canonică. Actul de renunțare a lui Gavril Callimachi n'a putut fi descoperit până acuma,[1] dar în Decembrie 1781 Dosoftei Herescu a fost silit să se mute în noua lui calitate dela Rădăuți la Cernăuți, primind ca organ de colaborare și consultare un consistoriu alăturea de el.

Sârbii supuși Casei de Habsburg aveau pe atunci o situație destul de puternică în monarhie, înțelegând să-și sporească influența lor ori de câte ori li se oferea vreun prilej prielnic. Ei nu puteau îngădui un episcop ortodox exempt, deci anticanonic, alăturea de mitropolitul lor. Episcopia bucovineană a fost supusă astfel, în cele dogmatice și spirituale, în anul 1783, mitropoliei de Carloviț. Sârbii au început în felul acesta să se amestece în treburile noastre bisericești și în Bucovina, ca și în Transilvania. Bătrânului Dosoftei i s'a trimis chiar un „coadiutor", un fel de ajutor și îndrumător, în persoana arhimandritului sârb Ghedeon Nichitici, care mai apoi a ajuns episcop la Sibiu.

În acelaşi timp adiau în spre Bucovina și alte vânturi. Nunțiul papal din Viena, Iosif Garampi, era nerăbdător să ne readucă și acolo la dreapta lui credință, mai ales că Ucrainenii uniți din Galiția colonizați în Bucovina se întorceau la început aproape toți la ortodoxie. Biconfesionalismul, care în zilele noastre a rupt în două și a sfărâmat Iugoslavia, trebuia introdus și în Bucovina. În graba lor de a mântui sufletele Bucovinenilor, unii de abia mai puteau aștepta moartea lui Dosoftei, spre a-și înfăptui planurile. Abatele Iosafat Bastassich a și răspândit odată la Viena zvonul că Dosoftei și-a dat obștescul sfârșit, stăruind ca în locul episcopului „schismatic" să fie numit un episcop unit. Dosoftei Herescu, împovărat de ani, se mai nătângea însă să-și chivernisească vieața în scaunul lui episcopal.

Enzenberg își continua reformele sale în mai îngăduitorul spirit iosefinist. Administrația averilor episcopale și mănăstirești — bunurile bisericești cuprind cam ²/₃ din suprafața Bucovinei — a fost secularizată, formându-se din ele un „fond bisericesc", încredințat protecțiunii împăratului, care la rândul lui l-a lăsat în grija organelor instituite de guvernul său. Regulamentul duhovnicesc („Geistlicher Regulierungs-

[1] Cf. I. Nistor, *Istoria Bisericii din România*, 1916, p 4..

plan") din 1786 ii dă Fondului bisericesc destinaţia aceasta: „Toate veniturile incurg în vesteria fondului, din care se vor acoperi toate cheltuelile pentru feţele bisericeşti şi pentru şcoale, iar ceea ce va întrece [= prisosi] se va întrebuinţa numai pentru binele obştesc al clerului, al religiunii şi al omenirii."[1]) Pentru ce s'a întâmplat cu averea acestui Fond, nu mai este nevoie să arăt ce a putut să însemne, după vremuri şi chiar până în zilele noastre, acest „bine al omenirii".

Dosoftei Herescu, din care unii au vrut să facă un arhiereu de deosebite calităţi episcopeşti, nu ni se înfăţişează de loc ca un mare luptător pentru drepturile bisericii sale şi ale neamului său, oricât înţelegerea pentru constrângerile împrejurărilor în care a păstorit ne-ar uşura judecata asupra lui. A devenit un simplu slujbaş eclesiastic care trebuia să se supună ordinelor stăpânilor săi.[2])

S'au impuţinat mânăstirile şi parohiile, dar faptul că mulţi călugări şi alţi clerici au trebuit să părăsească Bucovina, a avut şi partea sa bună, pentrucă printre aceştia se găseau şi cei străini de neamul nostru, pe care regimul fanariot şi ocupaţia rusească i-au adus în ţară.

Nici şcoala lui Vartolomei Măzăreanul n'a putut fi pe placul lui Enzenburg. Şi ea a trebuit să-şi oprească activitatea. Pentru pregătirea preoţilor a funcţionat deci o şcoală cu o singură clasă pe lângă episcopia din Rădăuţi, mutată şi ea după scurtă vreme la St.-Ilie, unde a fost subt conducerea arhidiaconului sârb Daniil Vlahovici şi i s'au mai adăogat două clase. Când în 1789 Dosoftei Herescu a închis ochii de veci, Daniil Vlahovici, a fost numit episcop în locul lui. Acesta şi-a mutat şi şcoala dela St.-Ilie la Cernăuţi. Dar şcoala aceasta n'a fost deocamdată decât un institut de destrăbălare şi îmbuibare a profesorilor ei sârbi. Aşa ne-o descrie I. Budai-Deleanu în extrem de interesantul său raport asupra Bucovinei din acele zile.[3]) Nu se învăţa nimic în şcoala aceasta, iar bursele şi certificatele se vindeau pe bani sau în schimbul altor daruri şi servicii de tot felul. Când după Daniil Vlahovici a ajuns episcop în 1823 Isaia Baloşescul, fost elev al lui Vartolomei Măzăreanul, şcoala a fost reorganizată şi transformată în Institut teologic, iar acesta a devenit în 1875 Facultate a Universităţii cernăuţene. Şi la Sibiu, sistemul sârbesc de educaţia preoţilor a fost înfrânt numai subt Andrei Şaguna, care a făcut din cursul teologic de şase luni un institut de 2 şi apoi de 3 ani de studii.

Între timp fiii bătrânului Aga Doxachi Hurmuzachi îşi făcuseră studiile la liceul german din Cernăuţi, înfiinţat în 1808 în deosebi pentru

---

[1]) I. Nistor, *Istoria Fondului bisericesc din Bucovina*, Cernăuţi.

[2]) Cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 46.

[3]) I. Nistor, *Românii şi Rutenii în Bucovina*, Buc. 1915, p. 168—200.

copiii funcționarilor austriaci, și la Universitatea din Viena. Constantin, Eudoxiu, Gheorghe, Alexandru și Nicolae Hurmuzachi, oricât de trecuți prin școli străine, au păstrat duhul moldovenesc moștenit dela părinții lor. Când în 1848 Europa a ajuns în plină fierbere, și revoluțiile noastre și-au avut exilații și pribegii. Bucovina a ajuns a doua oară, prin Cernauca Hurmuzăcheștilor mai ales, o „Românie mare în miniatură". Au venit acolo poetul Vasile Alecsandri cu fratele său Iancu, Alexandru Cuza, viitorul Domn al Principatelor unite, Mihail Kogălniceanu al Daciei Literare, Costachi Negri, Gheorghe Sion, A. Russo, frații Golești, Anastasie Panu și alții, iar din Transilvania neîntrecutul dascăl Arune Pumnul și Gheorghe Barit, fruntaș luptător al vieții din Ardeal, dar și al solidarității Românilor de pretutindeni. Pe la Cernăuți au poposit și Timotei Cipariu, Iacob Bologa ș. a.

Bătrânul Hurmuzachi, în anteriu și giubea, își aduna oaspeții de pe la conacele lor, iar în întrunirile lor lumina visul Unirii tuturor Românilor într'un singur stat. În același timp se puneau la cale problemele zilei.

Cei dintâi pași în spre idealul mai îndepărtat trebuiau făcuți. În Bucovina Hurmuzachi s'a și pus pe lucru. Preoții români au fost convocați la Cernăuți, iar episcopul Eughenie Hacman, în conflict cu ei, a trebuit să se plece voinței lor. Chiar el însuși a condus apoi în 1848 deputațiunea trimisă la Viena, și altă deputațiune în 1849, care s'a prezentat împăratului Franz Iosef, susținând cererile Românilor, și anume: restabilirea drepturilor garantate Bucovinei, după anexiune prin patenta din 1790, redându-se provinciei autonomia ei și dându-i-se un corp reprezentativ (dieta țării); reintroducerea limbii românești în învățământ; autonomie desăvârșită bisericească, în cele spirituale și în administrațiunea Fondului bisericesc, și crearea unei mitropolii comune pentru cele trei milioane de Români din monarhia Habsburgilor, deci din Ardeal și Bucovina.

S'a admis introducerea limbii române în Institutul teologic dela Cernăuți, școlile au fost trecute de subt autoritatea consistoriului catolic și polon din Lemberg subt conducerea consistoriului bucovinean, încă în Decembrie 1848 s'a creat la liceul din Cernăuți o catedră de limbă română, încredințată apoi lui Aron Pumnul. În 1849 Bucovina a fost desfăcută de Galiția, formând de atunci înainte un „ducat" autonom. Numai revendicările în cele bisericești n'au putut fi realizate.

Eughenie Hacman a fost un episcop energic, cu destulă învățătură ca să poată face față chemării sale. Și-a adunat cunoștințele în școlile dela Cernăuți și la Viena, cu mai puțin talent, dar cu neînfrânat și mereu ințețit dor de parvenire. Temperament vioiu și capricios, era

de o ambiţiune bolnăvicioasă, autoritar şi despot. Ca fiu de ţărani din Văslăuţi îşi avea obârşia într'un mediu ucrainean şi a rămas toată vieaţa lui o fire refractară, potrivnică năzuinţelor naţionale ale Românilor păstoriţi de el. Cerând supunere oarbă, ceda doar ameninţărilor, când îşi credea periclitate situaţia şi interesele, pândea însă prilejul prielnic lui, ca să revină la apucăturile sale. Se şi înconjura de oameni străini nu numai de neamul nostru, dar şi de legea noastră. [1])

Hacman a luat deci toate măsurile ca să-şi atingă scopul şi să-şi satisfacă ambiţiunile. Grija lui cea dintâi a fost ca să elimine cu desăvârşire orice amestec al mirenilor din treburile bisericeşti, dar n'a procedat la fel şi faţă de mirenii străini pe care i-a avut sfătuitori de taină. Dacă conducătorii Românilor bucovineni ar fi vrut şi ar fi putut să-i aducă plocon întreg Ardealul ortodox, să-i schimbe toiagul de episcop în cârjă mitropolitană şi să-l mai facă şi baron, atunci negreşit că s'ar fi înţeles de minune cu ei. Recrudescenţa absolutistă în monarhia austro-ungară dintre anii 1851—1860 l-a ajutat mult ca să poată transforma eparhia sa într'un paşalâc duhovnicesc.

In Transilvania, însuşi Andrei Şaguna a condus războiul sfânt pentru neam şi lege. In Bucovina, unde Eughenie Hacman se bucura de sporul Ucrainenilor veniţi din Galiţia, a trebuit ca Românii să ducă luptă crâncenă până şi împotriva arhipăstorului lor. Printre preoţi se dinstingea tot mai mult în acţiunea aceasta Silvestru Morariu-Andrievici, care avea să fie în anii 1880—1895 cel mai luminat, cel mai hotărît şi cel mai vrednic dintre mitropoliţii Bucovinei.

Când în 1860 absolutismul austriac se prăbuşea din nou în neputinţele şi destrăbălările sale, reprezentanţii Românilor din Banat, Transilvania şi Bucovina şi-au reînoit la Viena stăruinţele pentru înfiinţarea unei mitropolii a tuturor Românilor. Impăratul a dispus ca toţi chiriarhii ortodocşi să se adune la Carloviţ, după ce vor fi consultat credincioşii din eparhiile lor, şi să-i facă, în baza încheierilor din sinodul lor, propunerile pe care le vor crede mai nimerite pentru organizarea bisericii lor.

Eughenie Hacman şi-a convocat consistorul împreună cu alţi 44 preoţi şi a constatat în adunarea aceasta, care n'a avut alt rol decât ca să-i aprobe vederile şi dorinţele, că eparhia bucovineană cuprinde Români şi Ucraineni, că Românii nu vor să rămână supuşi mitropoliei din Carloviţ, iar Ucrainenii nu vor să devină sufragani ai unei mitropolii ardelene, că astfel singura soluţie care i-ar împăca şi pe unii şi pe alţii ar fi crearea unei mitropolii bucovinene.[1]) Hotărîrilor luate

[1]) Cf. şi broşura mea *I. G. Sbiera*, Cernăuţi 1936, p. 12—14.

[1]) cf. I. G. Sbiera, *Familiea Sbiera*, Cernăuţi, 1889, p. 164; I. Nistor *Istoria bisericii din România*, p. 81.

în scopul acesta le-a dat numirea ipocrită de „Dorințe ale dreptcredinciosului cler din Bucovina" și înarmat cu ele a susținut la Carloviț înființarea unei mitropolii a Ardealului, dar a cerut o mitropolie deosebită și neatârnată și pentru Bucovina.

Cunoaștem cuvintele de aspră dojană și pline de amărăciune pe care le-a avut Șaguna pentru acel „dreptcredincios cler al Bucovinei." Românii bucovineni nu s'au lăsat intimidați de manoperile lui Hacman. Conduși de Eudoxiu Hurmuzache, Petrino, Vasilco, Bruchental și alți intelectuali au rămas solidari cu Șaguna. Când în 1864 episcopia sibiană a fost înălțată la rangul de mitropolie, Șaguna a primit dela Românii bucovineni o adresă omagială, trimisă din Cernăuți în Ianuarie 1865. Citim într'însa cuvinte ca acestea cu puternice accente de demnitate românească, de frățească solidaritate și de revoltă în fața nedreptății făcute Bucovinei deapururea române:

„Altă veste mai îmbucurătoare și alt dar mai măreț nu ni poate sosi nouă dreptredincioșilor în ziua Nașterii Mântuitorului lumii, decât fu vestea despre denumirea Prea Sfinției și Excelenței Tale de Arhipăstor și Mitropolit al Românilor ortodocși din Ardeal și Ungaria... Mare este bucuria noastră, Preasfințite Părinte, pentrucă în demnitatea Prea Sfinției Tale de Mitropolit vedem începutul realizării dorințelor noastre, care nu tind la alta, decât ca să putem scăpa odată și biserica noastră din Bucovina dintr'o stare de tot anormală..., căci aici la noi nu domnesc învățăturile cele sfinte ale Mântuitorului, ci numai capriciul și interesele omenești. Bucuria noastră ar fi fost deplină, fără durere de inimă, dacă am fi văzut figurând în actul numirii Excelenței Tale de Mitropolit și biserica noastră din Bucovina!... Proistoșii bisericii noastre... nu prea vreau să bage în seamă dorințele respicate de repețite ori ale drepcredincioșilor din dieceza Bucovinei; și clerul se teme, nu cutează de a-și ridica glasul său în fața lumii, pentrucă este terorizat!... Se terorizează chiar mirenii, și apoi ce să zicem noi de preoți? Aceștia sufăr și tac, sperând numai în providența dumnezeiască și așteptând pe un mântuitor! Acest mântuitor ești Prea Sfinția Ta, Părinte Mitropolite!..." [1])

Dar de-a-curmezișul acestui început de realizare a dorințelor românești din Bucovina și de pretutindeni s'a așezat în curând un nou obstacol de neînvins. Austro-Ungaria a devenit în 1867 monarhie dualistă. Nici Viena, nici Pesta lui Andrássy, mai ales, nu mai puteau cuprinde în concepția lor gândul ca după divorțul lor să mai dăinuiască organizații care să unească cetățenii de dincoace și de dincolo de ho-

[1]) Nistor, *op. cit.* p. 214—218.

tarul tras de actul lor de despărţenie. Dualismul din 1867 nu trebuia să satisfacă numai orgoliul naţional al Ungurilor, ci să şi sfăşie celelalte unităţi naţionale din lăuntrul unei Austro-Ungarii unitare. Până şi Sârbii din Dalmaţia devenită austriacă nu mai erau să asculte de mitropolitul lor din Carloviţ. Gloria lui Şaguna, pe de altă parte, îi tulbura lui Eughenie Hacman veghea lui plină de venin şi de invidie.

Era în Ianuarie 1873. Hacman se găsea la Viena în aşteptarea biruinţei sale şi scuturat de frigurile răzbunării asupra mirenilor şi clericilor din dieceza lui. Aceştia nu-l voiau mitropolit şi au protestat împotriva unei asemenea numiri. Au protestat şi patriarhatul sârb şi mitropolitul Moldovei, s'a alarmat şi patriarhul dela Constantinopole. Cu toate acestea Hacman a fost numit mitropolit, făcându-i-se sufragani episcopii sârbi de Zara şi de Cattaro. Dar în vanitatea şi ura sa, Hacman n'a fost împăcat cu sine însuşi. Subt povara protestelor şi mustrărilor unanime, s'a prăbuşit şi stins de veci în presara zilei în care avea să se reîntoarcă la Cernăuţi, spre a fi instalat în noua lui demnitate de Arhiepiscop şi Mitropolit al Bucovinei şi al Dalmaţiei. Autorităţile i-au trimis rămăşiţele pământeşti ca să fie astrucate în catedrala din Cernăuţi, în pământul Bucovinei căreia i-a făcut atâta rău. Inalţii demnitari ai bisericii din Bucovina şi profesorii dela Institutul teologic din Cernăuţi au refuzat să ia cuvântul la înmormântare.

Ne oprim aci în evocarea acelei „Românii mari în miniatură", a Bucovinei care a fost şi merita să reînvie. Bucata din scoarţa pământului care îi poartă numele a fost recucerită şi smulsă iadului bolşevic. Rodul ei omenesc se îndreaptă iar spre rosturile sale fireşti. Să fie tot mai vrednică de tot ce a fost podoaba aleasă a acelei încântătoare „dulce Bucovină" a lui Vasile Alecsandri, a Hurmuzăcheştilor şi a lui Silvestru Morariu, luptătoare în rândurile cele dintâi, alăturea de fraţii de pretutindeni, ca în 1821, în 1848 şi în 1918. Aceasta este Bucovina care va fi şi trebue să fie şi pe care o dorim cu toţii.